

Ковальова О.В., к.ю.н., с.н.с.,
завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЖІНОК В УКРАЇНІ: ОЦІНКА CEDAW

Україна ратифікувала Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок і регулярно бере участь в оцінці заходів із здійснення даної Конвенції. *Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979 р.)* стала першим імперативним міжнародним документом, який визначив поняття дискримінації жінок та проголосив їх основні права. Так, CEDAW включає не лише рекомендації, але цілий ряд зобов'язань держав щодо забезпечення та охорони рівних з чоловіками прав жінок у сфері освіти, праці, здоров'я, сім'ї тощо. Зокрема, держави-члени зобов'язуються: інтегрувати принцип рівності жінок і чоловіків у своє законодавство; скасувати закони, які дискримінують жінок; створити інституції, які б ефективно захищали жінок від дискримінації; забезпечити захист жінок від дискримінації з боку будь-яких осіб, організацій та підприємств; а також звітувати про законодавчі, судові, адміністративні чи інші заходи здійснені для виконання даної Конвенції.

Для моніторингу виконання Конвенції був заснований Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (з однойменною Конвенції назвою – CEDAW), повноважний також давати загальні рекомендації щодо неї, розглядати звіти, подані державами відповідно до Конвенції. У 1992 році у рекомендаціях CEDAW з'являються визначення гендерного насильства, висновки щодо необхідності здійснення державами конкретних дій щодо ліквідації всіх форм насильства проти жінок та відповідні настанови. Насильство проти жінок було визнане дискримінацією жінок та порушенням прав людини, що дозволило використовувати проти нього інструменти Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.). Так питання, яке до того фактично вважалось «приватною справою», було офіційно визнане загальною проблемою у сфері прав людини, що потребує державного та міжнародного втручання.

Впровадження гендерних підходів в суспільне життя є актуальним питанням внутрішньої політики держави і необхідне для забезпечення рівноправного та стійкого людського розвитку. Адже рівні права і можливість їх реалізації є однією з невід'ємних складових правової держави. Держава зобов'язана забезпечувати дотримання прав людини, передбачених міжнародно-правовими документами.

Комітет ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), до складу якого входять 23 міжнародних незалежних експерта, 14 лютого 2017 року на своїй 66-й сесії розглянув доповідь про ситуацію із забезпеченням прав жінок в Україні, попередньо провівши діалог з делегаціями уряду України, а також неурядовими організаціями та національними правозахисними установами.

У своїй доповіді Комітет зосередив увагу на трьох ключових проблемах, які завжди були виражені в Україні, особливо на тих територіях, де ситуація ще більше загострюється через безперервний військовий конфлікт та його наслідки. До них відносяться: громадське і політичне життя, працевлаштування і насильство по відношенню до жінок [1]. Особливої уваги потребує саме питання викоренення насильства.

Так, гендерно-обумовлене насильство залишається широко поширеним явищем в Україні. Останні дослідження показують, що 19% жінок у віці від 15 до 49 років зазнали фізичного насильства. Збройний конфлікт на сході України збільшив ризик гендерно-обумовленого насильства через руйнування соціальної структури, переміщення, погіршення економічної ситуації. Гостро стоїть в українському суспільстві проблема відсутності достовірних даних про гендерно-обумовлене насильство.

Крім того, залишаються недостатніми послуги для жертв гендерно-обумовленого насильства. Співробітники медичних і соціальних державних закладів не мають спеціальних знань та навичок, необхідних

для роботи із жертвами гендерно-обумовленого насильства. Отже, спеціалізовані послуги для жертв насильства надаються громадськими організаціями в рамках програм, що фінансуються донорами. По всій країні наявний брак притулків, які відповідають необхідним критеріям. Так, згідно із Стамбульською конвенцією, на кожні 10 000 населення має бути 1 місце у притулку для жінок-потерпілих від домашнього насильства. В Україні нині забезпечено лише 1/10 частину від цього мінімального стандарту.

За даними доповіді Комітету національне законодавство і судова практика щодо переслідування сексуального насильства обмежені і не в повній мірі відповідають міжнародним стандартам та практикам. Через прогалини в законодавстві і відсутність механізмів акти сексуального насильства, в тому числі пов'язані з конфліктом, часто реєструються правоохоронними органами як “інші злочини” - наприклад, нанесення тілесних ушкоджень. Адвокати, співробітники поліції, прокурори і судді не мають достатніх знань про те, як документувати, розслідувати такі злочини.

Дійсно, українське законодавство з питань гендерно-обумовленого насильства суперечливе і потребує перегляду. Робота з удосконалення законодавства у сфері гендерного насильства триває. У 2015 році указом Президента України затверджено *Національну стратегію у сфері прав людини*, метою якої зокрема є створення ефективної системи протидії всім формам гендерного насильства, торгівлі людьми і рабству, домашньому насильству, надання якісної допомоги жертвам. Згідно з цим указом, уряд затвердив план дій на період до 2020 року, який передбачає низку заходів, спрямованих на досягнення зазначених у Національній стратегії цілей у сфері протидії гендерному насильству. **Очікуваними результатами реалізації Стратегії зокрема є:** створення умов, необхідних для запобігання та протидії усім формам гендерного насильства та торгівлі людьми; удосконалення системи надання допомоги жертвам злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми; створення ефективної системи запобігання та протидії домашньому насильству, в тому числі вжиття заходів щодо забезпечення повідомлення уповноважених органів про випадки домашнього насильства; приведення у відповідність із міжнародними стандартами законодавства з питань протидії гендерному насильству тощо.

Кілька років триває підготовча робота з ратифікації Верховною Радою України *Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульської конвенції)*, яку Україна підписала ще 2011 року. Стамбульська конвенція встановлює відповідальність держав за вжиття всіх можливих заходів для запобігання насильству над жінками, для захисту жертв гендерного насильства і покарання злочинців. Конвенція дає детальний перелік видів такого насильства та встановлює спеціальний механізм моніторингу, націлений на ефективне виконання її засад. Стамбульська конвенція – об'ємний та ґрунтовний документ, який: переводить у площину реальних зобов'язань раніше декларативні положення щодо викорінення насильства проти жінок; детально перераховує види насильства проти жінок та пропонує змістовні визначення термінів; зобов'язує встановити кримінальну відповідальність за домашнє насильство, переслідування (сталкінг), сексуальні домагання, каліцтво жіночих статевих органів, примусовий шлюб, та інші види насильства проти жінок; зобов'язує створити систему комплексної підтримки жертв насильства, в тому числі притулки та телефонні лінії допомоги; зобов'язує держави забезпечити доступність захисних заходів та встановлює нові підходи щодо розслідування та доказів у даній сфері; встановлює механізм моніторингу ефективності застосування положень Конвенції на практиці; зобов'язує створити систему збору статистичних даних про випадки насильства, підтримувати відповідні дослідження; забороняє виправдовувати будь-які акти насильства культурою, звичаями, релігією, традиціями тощо.

У листопаді 2016 року ратифікацію Стамбульської конвенції в Україні відклали, зокрема тому, що в ній міститься термін «гендер». Одночасно із законопроектом № 5294 «Про запобігання та протидію домашньому

наси́льству» було вилучено термін «гендер». Дана ситуація вірогідно свідчить про недостатній рівень обізнаності депутатської спільноти щодо сутності гендерної теорії та вже наявних в чинному законодавстві України похідних від «гендеру» термінів, зокрема «гендерна рівність» і «гендерно-правова експертиза», «гендерні питання», «гендерна ідентичність» тощо. Зокрема, у затвердженій 2015 року указом Президента України Національній стратегії у сфері прав людини вжито поняття «гендерне насильство» і «гендерна дискримінація», але так само без означень. Натомість українське законодавство дає означення термінів «гендерна рівність» і «гендерно-правова експертиза» (Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»), у нормативних актах фігурують також (без визначень) терміни «гендерні питання» (Постанова Кабінету Міністрів України № 479 від 06.05.2001), «гендерна ідентичність» (Кодекс законів про працю України) тощо. Підготовча робота по ратифікації Стамбульської конвенції затягнулась в Україні на декілька років, однак дана ратифікація – один з найважливіших кроків, які зараз має зробити Україна у боротьбі з насильством проти жінок, адже дана Конвенція є одним з основних регіональних механізмів для боротьби із насильством щодо жінок.

Особливу роль у протидії гендерному насильству відіграє також *Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”* та *Національний план дій з її виконання на період до 2020 року*, затверджений розпорядженням Кабінету міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 113-р., який містить наступні напрями: миротворча та мирозахисна діяльність; аналіз, координація та підготовка кадрів; участь жінок у встановленні миру; запобігання конфліктам та насильству; захист жінок і дівчат, які постраждали від конфліктів; допомога та реабілітація постраждалих від конфліктів; моніторинг впровадження Національного плану дій з виконання [Резолюції](#) на період до 2020 року.

Слід звернути увагу на те, що вчинення гендерного насильства тягне за собою настання кримінальної, адміністративної та цивільно-правової відповідальності відповідно до Законів України. Однак, слід зазначити, що однією з актуальних проблем щодо протидії гендерному насильству, поряд з декларативністю деяких правових норм, які переважно гарантують рівність прав осіб, незалежно від статі, не передбачаючи ефективні механізми їх реалізації, є проблема захищеності членів сім’ї військовослужбовців та інших прирівняних до них осіб, зокрема працівників поліції, від гендерного, зокрема домашнього насильства. Так, відповідно до національного законодавства (ст.15 КУпАП) у випадку вчинення військовослужбовцями та іншими прирівняними до них осіб, зокрема працівниками поліції, домашнього насильства, що має ознаки адміністративного правопорушення, дані особи повинні нести відповідальність виключно за дисциплінарними статутами. Однак, жодного такого прецеденту в Україні не існує, як і відсутня статистика за такою категорією кривдників [3].

Серед рекомендацій Комітету ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок для поліпшення стану забезпечення прав жінок в Україні та протидії насильству щодо них слід відзначити наступні: введення кримінальної відповідальності за домашнє насильство та ратифікація Стамбульської конвенції; забезпечення адекватного покарання осіб, які вчиняють насильство стосовно жінок; проведення обов’язкових систематичних навчань правоохоронних органів та військових щодо прав жінок; забезпечення адекватної медичної допомоги та доступу до правосуддя для жертв сексуального насильства, внутрішньо переміщених жінок та інших вразливих груп жінок; забезпечення доступу та захисту жінок, що постраждали від насильства, шляхом створення притулків; збирати статистичні дані про насильство стосовно жінок, з врахуванням їх віку та відносин із особою, що вчинила таке насильство; створити адекватні умови для компенсації збитків жінкам з інвалідністю, які постраждали від насильства, та їх реабілітації тощо.

Наступну доповідь Комітету Україна має робити у березні 2021 року, проте протягом двох наступних років державі доведеться письмово прозвітувати щодо домашнього насильства та представлення жінок у органах влади. Оскільки країна стоїть на межі суттєвих змін, можливих у зв'язку із ратифікацією та впровадженням згаданої Стамбульської конвенції про запобігання насильству щодо жінок та прийняттям відповідного законодавства, спрямованого на впровадження передбачених нею заходів, можемо сподіватись, що звітувати буде про що.

Список використаних джерел:

1. Доповідь системи ООН в Україні на 66-й сесії CEDAW [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/informatsiinyi-tsentr/news/4052-dopovid-systemy-onn-v-ukraini-na-66-i-sesii-cedaw>.
2. “Wave Report 2015”: як у Європі допомагають жінкам, що зазнали насильства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?focus=wave-report-2015-zhinky-evropy-proty-nasylstva>.
3. Що таке гендерне насильство? Просто про складне. Посібник для спеціалістів, які працюють у сфері протидії гендерному насильству та надання допомоги постраждалим жінкам / Ковальова О.В., Костюк О.Й., Семікоп Т.Є., Тимчик І.А. – Одеса., 2017. – 46 с.

